

BABAMIN KABRİ NEREDE?

(Fıtrat, Çulkunbay, Çolpanların katledişi)

MES'UD ABDULLAEV*

31 Aralık 1937 günü ocağımızdan genç yaşında dünyaya doyamadan gitti. O gün babamla vedalaşma günü olacağını hiç düşünemiyordum. Babamın bizi vedalaşarak: “Benim hiç bir suçum yok, Allah nasip ederse yakın zamanda tekrar görüşürüz.” dedikleri hiç kulağımdan çıkmıyor. İşte gece babam Kudretulla Amcama “Ben gidiyorum, çocukları sana, seni Allah’a emanet ettim.” diyordu. Babamı annem, kız kardeşim, yaşlı gözlerle sokaktaki kara ateşe gidişini seyrettik. Nazife Ablam evlenip gittiği için babamla helâlleşemediler. Ömrü boyunca, “Babam hani? Babamı bulup getirin!” diye babamızın suçlanmasıyla ona hasretlikle bu âlemden göçtüler. Edibe Ablam da o gece Nazife Ablamlarda idi. Babamla vedalaşmak ona da nasip olmadı.

Babamı alıp götürdüklerinin ikinci ya da üçüncü günü Kudretulla Amcamla Devlet Havfsızlığı Başkanlığına gittik. Oradan; “Bu isimli bir adam yok. Olsa da söylemek bize düşmez!” diye cevap verdiler. İki üç gün geçtikten sonra tekrar gittiğimizde; “Aradığımız adamın Moskova mahpushanesinde olması gerekir” dediler. Moskova mahpushanesi o zamanlar, şimdiki Engels sokağındaki “Özbekistan 50 yılı” dikimhanesinin yerinde olup dört metre yüksekliğindeki dikenli telli duvarlarla örülmüştü. Mahpushanenin etrafında muhafızlar sürekli nöbet tutarlardı. Biz çekinerek büyük kapıya doğru yürüdük. Fakat kalabalıktan oraya hiç yaklaşamadık. Nihayet üçüncü gün; “Bizde böyle biri yok!” diye cevap aldık. Kudretulla Amcam; “Şimdi ne yapalım?” diye çaresiz yüzüme bakarken, bir kişi gelip Amcamla selâmlaştı. Maksudumuzu anlayıp; “Burada cinayetle suçlanan siyasî mahkûmları topluyorlar. Ağabeyiniz şimdi Devlet Havfsızlığı Başkanlığında!” dedi. Biz yine önceki yere gittik. “Mahpus burada, henüz sorgulamaya başlamadı. Sorgulamadan önce yiyecek alınmaz. Sadece ekmek ve sabun getirmeniz mümkün”, diyerek bizi gönderdiler. Gönlümüzü sakinleştirerek eve döndük. Ertesi gün, ekmek ve sabunu babama götürüp verdik. Mektup verip mektup almaya izin vermediler. Aradan biraz zaman geçtikten sonra bu kıymeti olmayan eşyaları da almamaya başladılar. Sebebini sorunca cevap alamadık. Üç dört ay sonra Habibulla Ağabeyim hastalıktan kurtulunca yürümeye başladı. Fa-

* Mes'ud Abdullaev (Abdullah Kadir Çulkunbay'ın oğlu), *Yaşlık*, Sayı: 10, Taşkent, 1991.

kat onun da DHB'ye müracaatları sonuçsuz kaldı.

Yıl sonuna gelindiğinde: “İçerdekilerin hükümleri verilerek Sibirya'ya sürüldüler.” diye sözler yayıldı. Başkanlıktakilerden babamızın yirmi yıla mahkûm edilerek Sibirya'ya sürüldüğünü öğrendik. Orada da mektup, yiyecek, giyecek almadıklarını söylediler. Babamız sağ kalırsa bir gün çıkıp gelir, diye kendimizi avutmaktan başka çare kalmamıştı.

Hiç unutmam, 1940 yılında Kamil Yaş, eşi Halime Nasırova ile birlikte babamıza geldi, sonra dönüp gittiler. Mahalledekiler; “Kamil Ağabey ile Halime Abla, bağ almak istiyorlarmış. Satılık olan bağları otuz altı bine alıcymışlar.” dediler. Biz reddettik. Aradan çok geçmeden Semerkant yönünde bir bağ satın aldıklarını öğrendik.

Büyük Vatan Savaşı (2. Dünya Savaşı) başladığında bizim gibi ailelerin hâli daha ağırlaştı. Taşkent Şehir İcra Komitesinin kararına göre yazlık gibi olan evimiz, Leningrad'dan göçürülerek gelen askerî akademi hizmetlerine tahsis edildi. Subaylar, aileleri ile cumartesi, pazar günleri gelerek bağımızda dinleniyorlardı. Onlar bizimle iyi geçinir, bağımızdaki meyvelerden yer, ara sıra bizim de almamıza izin verirlerdi.

Bir Rus generali (ismi aklımda değil M.A.) benimle babam hakkında konuşur, bildiklerimi ona anlatmaya çalışırdım. O, elini omzuma koyarak gönlümü almaya çalışır, bazen de; “Annene ver” diyerek et, sucuk, konserve, peynir, ekmeğe verirdi. Annem; “Ruslar içinde de Müslümanlıktan haberi olanlar varmış da....” diye gözleri yaşarırdı.

Generalin benimle yaşıt Mişe denilen oğluyla arkadaşlık. Annem ağır hasta olduğundan sık sık hastahane tedavisi görüyordu. Bundan Generalin haberi olduğunda piyasada ekmeğe zor bulunduğu için bize ekmeğe temin etmeye başladı. 6 Mart 1943 günü annem babama yana yana bu alemde göçtü. Biz yetimden sonra, öksüz de olduk.

1944 yılında askerler Leningrad'a göçtüler.

1945 yılında ise bu yazlık evimiz, Arpapaya Sokağındaki 1 nolu Çocuklar Evi (Kreş) tasarrufuna geçirildi. (Kamulaştırılarak ellerinden alındı Y.A.) Burada çocuklar bakılırdı.

Savaş bitti. Fakat 29 Mayıs günü Habibulla Ağabeyimi de babamız gibi alıp götürdüler. Savaştan sonra ezilen halk sessiz, sakin, bilinir bilinmez nefes almaya başladı. Lâkin bizim gibi ailelerin hâlleri daha beter ağırlaştı. Ağabeyime on yıl hüküm verdiler. Biz zamanla babamızdan güzel haberler almayı umduk. Hatta babamızın kapıdan girip anamız ve ağabeyimizin akıbetini sorarak; Anan be-

nim derdimle bu alemden göçtü. Allah yerini Cennet yapsın. Peki oğlum Habibulla'nın suçu nedir diye soracağı günleri bekledik.

1947'de Tıp Fakültesinde okumam kolay olsun diye Muhammed Amin Bek eniştemin Tinçar Mahallesiindeki evine taşındım. Sonbahar günlerinin birinde okuldan gelince komşu kadınlardan biri: "Seni bir adam arayarak; "Beklesin!" diye söyledi. Aradan iki saat geçtikten sonra bu bilinmeyen kişi geldi. Selâmlaştıktan sonra onu eve davet ettim, fakat kabul etmedi.

"...Muhammed Aminbek Ağabeyi nasıl bulabilirim? Ona söyleyeceğim emanet sözüm var." dedi yaşı ellilere yaklaşan, saç sakalı uzamış, kirli sarı ve üzüntülü bakışlı kişiydi.

"...O kişi burada oturmuyor. İsterseniz yanına gidebiliriz." dedim.

İkimiz Semerkant büyük giriş kapısından evimize yöneldik. Yolda ben o adama bir iki soru sordum. O "Evet" veya "Hayır" diye kısa cevaplar verdi.

Eniştem evdeymiş. Misafiri babamın odasına davet ettik. Fatihadan sonra eniştem misafire soru sorar gibi baktı.

"-Sizin isminiz Muhammed Aminbek mi?"

"-Evet."

"-Hanımınızın ismi Nazife mi? diye soru cevap şeklinde konuşma başladı:

"-Ben bu gelişimde Megeden'den geliyorum. Asıl Nemengan'ın Onkurgan'ındanım. (İsmi aklımda değil. M.A). 1937 yılına kadar Raykam'da kâtip idim. On yıl siyasî mahkûm olarak haksız yere hapis yattım. Megeden'e nakledildim. Abdulla Ağabey komşumdu. Serbest kalınca onunla tel örgüler arkasından konuşmayı başardık. Abdulla Ağabey; "Taşkent'e giderseniz bizim haneye uğrayın. Belki evimi yıkmışlardır. Belki çocuklarım Eski Covanın Tinçar Mahallesiindeki Muhammed Aminbek damadım tarafından korunuyordur. Onlara selâm söyleyin. Torunum Ferzana büyük kız olmuştur. Onu babası gibi alından benim yerime öpün." diye söyledi.

Babamızı götürdüklerine on yıl oluyor. İlk defa bu haber bizi sevindirdi. Nazife Ablam; "Babamı gören kişi sizsiniz" diye yaşlı gözlerle tekrar tekrar görüştüler. Misafir yemeğe de kalmadı; "Geceki trenle dönmem gerekir." diye yerinden kalktı. Çoluk çocuğun yanına giderek sağlığını sıhhatini gördükten bir ay sonra geri dönmeye söz verdi, ablamın tuttuğu giyeceği de almadan evimizden çıktı. Eniştemle ikimiz misafiri gara götürerek uğurladık. O eniştemin verdiği parayı almadı, vedalaşıp gitti.

Biz misafirimizin dönüşünü sabırsızlıkla beklemeye başladık. Tahminen aradan üç, dört ay geçtiği hâlde misafir hâlâ dönmedi. Nazife Ablamın ısrarıyla

Onkurgan'a giderek o kişiyi soruşturdum. Oradakiler; "Ha öyle bir adam var. Biçare on yıl önce haksızca götürüldükten sonra döndüğünde eşinin biriyle birlikte olduğunun duyunca, üzüntüsünden gitti." dediler.

1949'da çocuk yuvasına dönüştürülen bağımızı Taşkent'e dışarıdan getirilen yolkıcılık teşkilâtı sahiplendi. Öyle bir düşüncesiz kötü emirlerle çiftliğin etrafındaki meyveli ağaçlar kesilerek at arabalarına yer hazırlandı. Bağımızın batı tarafında domuz çiftliği kuruldu. Sinek, sivrisinek, kurtçuk, böcek çoğaldı. Domuzları arkta yıkayarak içme suyunu bulandırmaya başladılar. Bazı namussuz kişilerden: "Çulkunbay'ın cezası gibi", "Çulkunbay halk düşmanı olmasaydı biz bu günlere düşmezdik", diye kötü sözler işittiğimiz günler çok oldu. Dişimizi sıkarak dayanmaktan başka çaremiz yoktu.

Tahminen 1953-1954 yıllarıydı. Yaz günlerinden birinde eve geldiğimde ablam; "Misafir var." dedi. Evde altmışlarında görülen, ak sakallı, esmerce bir kişi eniştemle oturuyordu. Onlarla soruşup çıkınca Ablamdan; "Bu kim?" diye sordum. Ablam üzüntülü bir şekilde; "Babamın önceki arkadaşlarından" diyerek öksüre öksüre ağlamaya başladı. Ben; "Niçin ağlıyorsun, memnun olmuyorsun? Belki güzel haber getirmiştir?!" diye onu avutmaya çalıştım. Orada ablam başını omzuma koyup; "Babam içeride vefat etmiş." diye hıçkırıyordu. Ben hemen misafirin önüne geçtim. Ağlaştık. Eniştem Kur'an okudu. "Abdulla Ağabey" diye tanıştıktan sonra başından geçenleri anlattı:

"...Ben aslında Nemengan'danım. Taşkent Tıp Fakültesinde okuyordum. 1937 yılında tutuklanarak siyasî suçtan on beş yıla mahkûm edildim. Ceza müddetim Megedan'da sağlık hizmetlerinde çalıştım. Kadirî iki kez hastalanıp benim elimden tedavi gördü. Sonunda can verdi. Kendim defnettim. Ölmeden önce nerede oturduklarını söylemişlerdi," diyerek hikâyesini tamamladı.

İşte o günden sonra misafir sık sık gelmeyi, aylarca bizde kalmayı âdet hâline getirdi.

1955'te ağabeyim cezaevinden çıkarak geldi. 1956'da ise babamız da aklandı. Matem tuttuk. 1958'de ağabeyimin girişimleriyle yazlığımızı geri aldık, bakımsız bağı amelelik yaparak eski hâline getirdik.

1970'li yıllarda babamın gerçek kabri olmasa da Kemalın Kabristanı'ndaki kendi yerimizde sembolik bir kabir taşı diktik. Babamız aklandıktan epey sonra yüksek makamlara onun ne zaman, nerede katledildiğini öğrenmek için müracaat ettik. Fakat kesin bir cevap alamadık. Nihayet 1987'de babamızın 4 Ekim 1938'de Taşkent'te kurşunlandığı hakkında Devlet Havfsızlığı Komitesinden cevap geldi. Fakat onlar babamızı nerede vurduklarını söylemiyorlardı. Ben kendim bunu açıklığa kavuşturmaya çalıştım. Bazıları; "1937-1938 yıllarında si-

yasî mahkûmlar Taşkent'in Yunusabat'taki Alvastiköprük etrafında kurşunlandı." diye söyledi. "Yoldaşev (1956-1957 yıllarında şehir (uygulama) icra komitesinin başkanı olarak çalışmış) denilen kişi Kadirî'yi katledişe katılmış. O, "Kadirî Yunusabad'da kurşunlandı." diye söyledi dostum Sadreddin. Onunla birlikte Yunusabad'a gittik. Sadreddin beni Şamansurov Şaalim denen biriyle tanıştırdı.

"Alvastiköprük'ten geçen yol arkasında bir tepelik olurdu." diye anlatmaya başladı. Bizim avlu tepeliğin doğu tarafındaydı. Şöyle yakınımızda yaşı seksenden fazla Resul Ata, Mahkem Sofılar, oturuyordu. Ben o zamanlar 27-28 yaşlarında idim. Atahanlar kahvehanede oturarak: "Nasıl zalim zaman a! Tepelik başımıza biten belâ oldu ki! Geceleri kurşun sesinden korkarak uyuyamasak da genç yaşta kurşunlananların, acılarından feryatlarından bıkip, nefessiz boğulur gibi olunca eve gidip yatardık. Ertesi gün sabah, "Ne olmuş?" diye tepeliğe giderek, üstüne ileri geri rasgele toprak atılmış, başı, ayağı, kolu, dışarıda kalmış cesetler görürsek "Üstlerine toprak atıp, birer kelime Kur'an okuruz, sevap olur" diyorlardı. Geceleri buraların aynı şekilde uyuduğu bir zamanda bir iki saat süreklî silâh sesleri işitilirdi. Annem yerinden kalkıp abdest alıp kur'an okurdu. Bu hal üç dört yıl devam etti. Kurşun sesleri Eski Humdan tarafından da geliyordu. Sonra devlet tepeliği bozup yerinde depolar kurdu. Tepeliğin toprağını Humdan'a taşıyarak götürdü. Duyduğuma göre toprak kerpiç yapmaya yaramadığından onu başka toprakla karıştırarak kullanmışlar. Belki atamızın cesetleri o tepedeki toprağın altıdır".

Tahminime göre iki yıl, babamız belirsiz yerlerde aç ve muhtaç bir şekilde can vermiştir desek, önemli şahitlerin sözlerine inanmış olsak da hani o şahitler, onların iz bırakmadan kayboluşlarını nasıl açıklamak gerekir. Peki diyelim ki onlar o kötü zamanın gereği olarak mecburen bu sonuçla karşılaştılar. Fakat he-nüz niçin sessizler? Niçin babamızın ceza evi hayatına ait şahitler konuşmuyor?

Nihayet Devlet Havfsızlığı Komitesiden gelen cevap; "Babamız Abdulla Kadirî (Çulkunbay) 5 Ekim 1938 Taşkent'te kurşunlanmıştır...."

Sonradan anlaşıldı ki Çolpan, Fıtrat, Gazi Yunuslar da hepsi o gün babamızla birlikte katledilmişler....

Yukarıda adları geçen ediplerin hepsi babam gibi halkın kalbinde yer edebilen erdemli kişiler olarak biliniyordu. Bunlar inandıkları fikirlerine sadık insanlardı. Ölmelerine, hapse girmelerine rağmen fikirleri sayesinde ayakta kaldılar. Onların katledilmesiyle ilgili olarak kamunun bilgilendirilmesi ve devletin hukuk teşkilâtı vasıtasıyla kişilerin itibarını, nüfuzunu iade etmesi mümkündü. Maalesef Kadirî, Çolpan ve Fıtratların kalbini delen kurşunların, sesi ancak aradan yarım asır geçtikten sonra duyulabildi.

1987 yılı edebî cemaatçilik, açıkça, bir kurşun parçasının Rus şairi Puşkin'in göğsünü delip geçişinin 150. yılını doldurması münasebetiyle matem tuttu. Bu şekildeki tertip ve anma toplantıları bu yıl Lermantov'un öldürülmesinden yarım asır geçmesi münasebetine ayrılan etkinliklerle tamamlandı. Biz Babür'ün hastalıktan vefat ettiği günü, Şah Meşreb'in idam edildiği zamanı, Kadirî'nin geleceğinin yok edildiği malûm seneyi açıkça biliyoruz. Fakat o kara günlerde merhumların ruhlarını hatırlamayı bırakın onları hayallerimizde bile canlandıramıyorduk. Hâlbuki geçmişlerin ruhunu onların defnedildiği günde şad etmek her Müslüman için millî bir görevdir bir vefa borcudur.

Aktaran : Yard. Doç. Dr. Yusuf AVCI